

ПАТЕНТНА ПРОГРАМА PRO BONO: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ

Геннадій Андрощук

*кандидат економічних наук, доцент,
головний науковий співробітник відділу промислової
власності та комерціалізації об'єктів інтелектуальної
власності НДІ інтелектуальної власності
НАПрН України
ORCID: 0000-0003-0781-9740*

У статті досліджено зарубіжну практику надання безоплатної юридичної допомоги pro bono у сфері інтелектуальної власності (ІВ), зокрема патентного права, в США, Канаді, ЄС, Програму допомоги винахідникам ВОІВ. Розглянуто економіко-правові аспекти організації діяльності за програмою Patent Pro Bono в США, її ефективність. З 2015 року понад 3,8 тис. винахідників знайшли спеціаліста з патентів, вони подали майже 2 тис. патентних заявок на безоплатній основі. Вироблено рекомендації щодо запровадження цього досвіду, за підтримки Українського національного офісу інтелектуальної власності та інновацій, у системі права ІВ України.

Ключові слова: інтелектуальна власність, винахідник, патент, допомога pro bono, патентний повірений

Постановка проблеми. Термін «безкоштовна юридична допомога» відомий з часів Стародавніх Афін, де ідеї демократії, громадянського суспільства та справедливості передбачали систему надання безкоштовної юридичної допомоги для бідних. У середні віки надання безоплатної правової допомоги було пов'язане з християнством та церквою і часто згадується як PRODEO (для Бога) — різновид благодійності.

Нині у багатьох країнах практика надання безоплатної юридичної допомоги pro bono (від лат. *pro bono publico* – «заради суспільного блага») давно сформована. До неї залучено широке коло юристів — адвокати, патентні повірені, юридичні фірми і клініки, адвокатські об'єднання, приватні юристи, інхаус-юристи тощо.

Варто зазначити, що у світовій практиці така допомога надається й у сфері інтелектуальної власності, зокрема патентного права. У США патентна програма Patent Pro

Олександр Дорошенко

*кандидат юридичних наук, судовий експерт, старший
дослідник, директор НДІ інтелектуальної власності
НАПрН України
ORCID: 0000-0002-2542-2328*

Воно діє вже дванадцять років. Розширена Європейська програма pro bono EUIPO стартувала 10 грудня 2020 року. На жаль, в Україні цей досвід поки що не використовується.

Літературний огляд. Проблеми патентного права, стимулювання винахідницької та інноваційної діяльності досліджували українські науковці П. А. Боровик, Ю. Л. Бошицький, В. В. Вірченко, І. Ю. Єгоров, Ю. М. Капіца, Ю. М. Кузнецов, О. О. Тверезенко, Г. З. Огнев'юк, О. П. Орлюк, М. Ю. Потоцький, Л. І. Работягова, Л. В. Черепов, В. К. Хаустов та інші. Однак зарубіжна практика надання безоплатної юридичної допомоги pro bono у сфері інтелектуальної власності, зокрема патентного права, є недостатньо вивченою.

Мета дослідження: дослідити зарубіжну практику правову основу й організаційно-економічний механізм надання безоплатної юридичної допомоги pro bono у сфері інтелектуальної власності, зокрема патентного права, в США, Канаді, країнах ЄС, Програму допомоги винахідникам ВОІВ; виявити проблеми у цій сфері та виробити рекомендації щодо запровадження кращого досвіду в Україні.

Виклад основного матеріалу. Розглянемо зарубіжний досвід у цій сфері, зокрема у сфері інтелектуальної власності (патентного права), який може бути корисним для запровадження в Україні.

США є однією з найпопулярніших країн у світі для реєстрації патенту — обсяг ВВП більше 21 трлн доларів (або понад 15 % світового) і більше 300 млн жителів із середньою зарплатою близько 3 тис. доларів, які проживають у різних кліматичних зонах, розмовляють різними мовами і ведуть різний спосіб життя. Усе це — відкритість споживачів до нових товарів і послуг, ефективна державна і судова система щодо захисту своїх матеріальних і нематеріальних прав — робить США одним з найпривабливіших ринків для різних компаній. Щорічно до Відомства з патентів і товарних знаків США (United States Patent and Trademark Office, USPTO — (ВПТЗ) надходить понад 600 тис. патентних заявок. З них більше половини — від нерезидентів. І їх кількість постійно збільшується: у 2000 році було подано менше 300 тис. заявок і тільки 44 % з них від заявників-нерезидентів. При цьому патентну охорону отримує лише близько 60 % заявок — усі інші не доходять до моменту остаточної реєстрації (неправильно подані документи, заявка не відповідає вимогам патентоспроможності, не сплачені вчасно збори тощо) [1; 2]. Хоча винахідники можуть вирішити подати заявку самостійно, більшість з них покладається на послуги патентного повіреного або агента. Патентні повірені повинні мати ступінь бакалавра у науковій чи технічній галузі, пов'язаній з типом патентів, на яких вони спеціалізуються, ступінь доктора філософії у галузі права та ліцензію на юридичну практику принаймні в одному штаті чи території США. Крім цих кваліфікацій, патентні повірені повинні бути зареєстровані у ВПТЗ. Послуги патентного повіреного за підготовку та подання заявки на винахід зазвичай оцінюються у близько 10 тис. доларів. Це часто не включає державне мито за подання заявки, періодичні платежі та подальші витрати протягом 20 років терміну дії патенту [3].

Програма допомоги винахідникам LegalCORPS, яка стартувала за підтримки ВПТЗ влітку 2011 року, була першою програмою у США, що надала безкоштовне юридичне представництво винахідникам з низьким доходом, які прагнуть запатентувати свої інновації [4]. Ця програма дає можливість винахідникам з інноваційними ідеями подолати принаймні одну з фінансових перешкод на шляху виведення нової інновації на ринок. Звернемо увагу, що LegalCORPS вимагає сплати внеску за розміщення у розмірі 50 доларів і всі платежі, що підлягають сплаті ВПТЗ, є обов'язком винахідника. Після погодження повірений може повідомити винахіднику про те, якими будуть витрати у процесі подання та розгляду заявки на патент.

Зауважимо, що 24 квітня 2023 року ВПТЗ вкотре оголосило про одержувачів Сертифікату щодо заслуг у галузі патентної діяльності на громадських засадах 2022 року. Ним відзначають окремих осіб та юридичні фірми, які добровільно присвятили

багато часу та зусиль, щоб допомогти винахідникам і малим підприємствам, які мають брак фінансових ресурсів, захистити свої ідеї, позиціонуючи їх для ефективної реалізації.

«В USPTO ми вкладаємо значні кошти в цю програму, тому що всім нам конче необхідно об'єднатися, щоб допомогти кожному потенційному новатору в нашій країні досягти результатів у своїх інноваціях», — зазначила Кеті Відал, заступник міністра торгівлі з інтелектуальної власності та директор ВПТЗ. *«Завдяки прихильності та чудовій роботі всіх одержувачів ми можемо допомогти втілити ці мрії в реальність і, у процесі, прискорити доступ до американської інноваційної системи для всіх»* [5]. Заснована відповідно до Закону про винаходи Америки (AIA) 2011 року, програма Patent Pro Bono від ВПТЗ є загальнонаціональною мережею незалежних регіональних програм, що об'єднує добровольців-практиків з винахідниками з метою забезпечення патентної охорони. Кожна регіональна програма надає послуги для мешканців одного чи кількох штатів. Разом вони охоплюють усю країну.

Минулого року в рамках програми Patent Pro Bono взяли участь понад 90 спеціалістів-практиків, кожен з яких віддав по 50 або більше годин на надання послуг у галузі патентів pro bono у відповідній регіональній програмі. Крім того, 25 корпорацій та юридичних фірм присвятили багато годин одній або кільком регіональним програмам. Це рекордна кількість порівняно з участю в минулому, коли було досягнуто піку у 23 фірми. Ці добровольці надали допомогу в поданні на безоплатній основі понад 250 патентних заявок до ВПТЗ у 2022 році [5].

На сьогодні у рамках програми Patent Pro Bono понад 3,8 тис. винахідників знайшли патентного спеціаліста. З 2015 року ці юристи подали близько 2 тис. патентних заявок від імені своїх клієнтів на безоплатній основі. Важливим є не тільки те, що програма має вирішальне значення для розширення інновацій, а й доведений досвід її інклюзивного розширення. Минулого року із заявників, які взяли участь в опитуванні, 35 % назвали себе афроамериканцями чи чорношкірими; також було 14 % латиноамериканців, 6% — жителів азійських або тихоокеанських островів, 1,5% — корінних американців. Показово, що лише 13 % усіх винахідників, зазначених у патентах США, є жінками, однак при цьому 43 % заявників за програмою Patent Pro Bono ідентифікували себе як жінки [5].

Розглянемо більш докладно правовий та організаційно-економічний механізм діяльності за програмою Patent Pro Bono та її ефективність. Програма Patent Pro Bono від ВПТЗ надає безкоштовну юридичну допомогу кваліфікованим винахідникам та малим підприємствам у підготовці та поданні патентних заявок. Вона веде відлік від знаменної директиви Закону про винаходи Америки Ліхи-Сміта 2011 року (AIA), яка передбачає «працю з асоціаціями юристів у галузі ІВ по всій країні та їх підтримку у створенні програм pro bono, призначених для надання допомоги незалежним винахідникам і малому бізнесу». Програма складається з національної мережі, координованої ВПТЗ США, для зв'язку зареєстрованих патентних повірених та агентів із кваліфікованими винахідниками та малими підприємствами. Регіональна підтримка включає некомерційні організації, асоціації адвокатів, громадські організації та вищі навчальні заклади. Як правило, для отримання кваліфікації кандидати повинні мати валовий дохід, що у три рази перевищує федеральний рівень бідності, продемонструвати знання патентної системи одним із таких способів: мати попередню заявку, що вже зареєстрована у ВПТЗ США, або пройти сертифікаційний курс навчання, бути здатним описати особливості свого винаходу і те, як він працює [5]. Слід зазначити, що різні регіональні вимоги програми можуть відрізнятися. ВПТЗ США надає інтерактивну карту для потенційних заявників, щоб отримати доступ та вивчити їхню конкретну регіональну програму.

Хто може подати заявку? Індивідуальні винахідники, які є громадянами США чи проживають у США на законних підставах; базуються у відповідному штаті; мають загальний дохід домогосподарства менше 300 % норми бідності, яка щорічно публікуєть-

ся Міністерством охорони здоров'я та соціальних служб США; у цей час не зобов'язані передавати права на винахід; мати фактичний винахід, а не лише ідею; пройшли онлайн-навчальний модуль ВПТЗ. Малі підприємства, які є компаніями з відповідного штату; мають 4 або менше винахідників, при цьому загальний дохід домогосподарства кожного винахідника становить менше 300 % норми бідності, яка щорічно публікується Міністерством охорони здоров'я та соціальних служб США; мають загальний валовий дохід менше 150 тис. доларів у попередньому календарному році й очікують, що загальний валовий дохід становитиме менше 150 тис. доларів у поточному календарному році; у цей час не зобов'язані передавати права на винахід; мають фактичний винахід, а не лише ідею; пройшли онлайн-навчальний модуль ВПТЗ [6].

Інші рекомендації та обмеження. Не приймаються заяви про ведення справи, яку було розпочато іншим повіреним. Не приймається неподана заява, яка була частково або повністю складена іншим повіреним. Не приймаються заявки, у яких ім'я одного з перелічених винахідників зазначено у більш ніж 4 попередніх патентах США або заявках, що перебувають на розгляді. Існує обмежений виняток для колишніх працівників, які передали всі права на раніше виданий патент чи патенти колишньому роботодавцю.

Обов'язки винахідника. Винахідник відповідає за всі офіційні збори. До них належать офіційні мита за подання заявки на патент, що підлягають сплаті під час подання, і мито за видачу, яке має бути сплачене до видачі патенту. Можуть бути включені інші офіційні збори. Винахідник повинен негайно відповідати на всі прохання про допомогу з боку повіреного (включаючи надання необхідних підписаних документів), щоб запобігти необхідності сплати пені до ВПТЗ США за прострочення платежу. Якщо плата за прострочення платежу потрібна через термін відповіді на такий запит від винахідника, винахідник повинен надати плату заздалегідь. Якщо для розуміння винаходу необхідні креслення (що зазвичай і буває), відповідальність за підготовку креслень, зокрема залучення професійного кресляра, покладена на винахідника.

Послуги повіреного. Повірений супроводжує патентну заявку до ВПТЗ доти, доки або (i) не буде подано відповідь на остаточне рішення відомства, або (ii) заявка не буде оформлена як патент. Повірений не несе відповідальності за прохання про продовження експертизи, апеляції, заперечення рішень ВПТЗ США в суді. Послуги повіреного можуть бути розширені за взаємною угодою між винахідником та повіреним, яка має бути укладена в письмовій формі. Повірений не вимагатиме гонорарів повіреного або помічника юриста за свої послуги, проте може вимагати передоплату зовнішніх витрат, таких як державні збори. Повірений може відмовитися від представництва лише в тому випадку, якщо це дозволено етичними правилами, що застосовуються. Деякі повірені-добровольці будуть проводити лише пошук новизни або попереднього рівня техніки. У цих випадках проект також намагатимемося підібрати для прийнятих заявників повіреного-добровольця, який надасть такі послуги. ВПТЗ США нещодавно розширило свою програму pro bono, включивши до неї апеляції ex parte, які можуть бути необхідні для подолання відмов експертів.

Варто наголосити, що до Патентного закону США введено статус «мікропідприємство». Це може бути незалежний підприємець, у якого валовий дохід за рік є меншим трикратного середнього доходу сім'ї по країні і який раніше подавав не більш чотирьох заявок на патентування, не рахуючи заявки, права на які винахідник був зобов'язаний передати роботодавцеві. Мікропідприємством також можна вважати університет або винахідника, зобов'язаного передати університету права на винахід. Мікропідприємство має право на знижку в розмірі 75 % з багатьох патентних зборів, які стягуються під час провадження по заявці на отримання патенту США. Введено зниження патентних мит (50 %) для незалежних винахідників, некомерційних організацій і малих фірм. Додаткове мито не стягується, якщо винахід спрямований на захист навколишнього сере-

довища, збереження енергії або боротьбу з тероризмом. Передбачена можливість прискорення експертизи на підставі віку або стану здоров'я заявників. Разом з клопотанням про прискорену експертизу заявники, які досягли 65 років, надають документ, який підтверджує їх вік; заявники, що посилаються на погане здоров'я, надають письмову довідку від лікаря, яка підтверджує, що вони не здатні допомагати експерту на початковій стадії експертизи. Мита за клопотання з цих категорій заявників не стягуються [7]. Що заважає запровадити такий підхід в Україні?

Ефективність Програми Patent Pro Bono. Президент США Джо Байден 29 грудня 2022 року підписав Закон про консолідовані асигнування, Публічний закон 117-328. Серед іншого цей закон вимагав, щоб директор ВПТЗ США завершив дослідження патентних програм pro bono, заснованих відповідно до розділу 32 Закону про винаходи Ліхи-Сміта в Америці. Мета дослідження полягає в тому, щоб оцінити, чи достатньо програми обслуговують учасників, чи достатньо фінансуються програми, чи вимоги до участі стримують участь винахідників, чи винахідники обізнані з програмою. У звіті може бути розглянуто будь-яке інше питання, яке директор ВПТЗ США визнає доречним при оцінці цих програм. Це вкотре засвідчує важливість винахідницької діяльності для США. Згідно зі звітом головного економіста ВПТЗ США під назвою «Інтелектуальна власність та економіка США: третє видання» середній тижневий заробіток у 2019 році для зайнятих у галузях, що інтенсивно використовують ІВ (наприклад, патенти на корисну модель, товарні знаки та авторські права), на 60 % перевищує середній тижневий заробіток працівників інших галузей. Працівники у галузях з інтенсивним використанням ІВ заробляють у середньому 1517 доларів на тиждень порівняно з 947 доларами для працівників у галузях, які не пов'язані з інтенсивним використанням ІВ. Галузі з інтенсивним використанням ІВ також пропонують найкращі пільги, зокрема пенсійні плани, медичне страхування та ширші можливості працевлаштування на повний робочий день (на відміну від неповного робочого дня), що означає більшу стабільність роботи. У 2019 році на галузі з інтенсивним використанням ІВ припало 7,8 трлн доларів, або 41 % загального обсягу валового внутрішнього продукту (ВВП) США. У галузях з інтенсивним використанням ІВ безпосередньо зайнято 47,2 млн американців, а побічно в них зайнято ще 15,5 млн осіб. На їхню частку припадає 44 % усіх робочих місць у США. У 2019 році Школа менеджменту Слоан Массачусетського технологічного інституту на основі вибірки виявила, що у фірм із захистом патентів та товарних знаків імовірність фінансового зростання була у 278 разів вищою, ніж у фірм, які цього не робили. У ВПТЗ США вважають, що розширення участі у патентній системі США може суттєво збільшити економіку, додавши до ВВП приблизно 1 трлн доларів. Розширення участі в патентній системі США має важливе значення для створення робочих місць, економічного процвітання та вирішення світових проблем. Підготовка патентної заявки та проведення розгляду у ВПТЗ для отримання патенту потребують значних знань патентних законів, нормативних актів та процедур ВПТЗ США. Отож більшість винахідників наймають зареєстрованих патентних повірених або агентів для надання їм допомоги. Недостатньо забезпечені ресурсами винахідники, можливо, не зможуть дозволити собі таку діяльність. Щоб допомогти вирішити цю проблему, Конгрес доручив ВПТЗ США підтримати загальнонаціональну мережу незалежно керованих програм Pro Bono, які називаються Патентною програмою Pro Bono. Програма Patent Pro Bono допомагає винахідникам з обмеженими ресурсами отримати безкоштовну юридичну допомогу для підготовки, подання та судового переслідування патентних заявок і доступна по всій країні через 21 регіональну незалежну некомерційну програму, багату з яких обслуговують кілька штатів [8].

Канада. Винахідники, які розглядають можливість комерціалізації своїх винаходів, часто можуть скористатися оцінками та порадами, що надають програми, які підтримує держава. У Канаді таку послугу надає Канадський центр промислових інновацій (СПС) у рамках програми допомоги винахідникам (ІАР). За 20 років роботи ІАР оцінив понад

11 тис. винаходів. Плата, стягувана за оцінку винаходу, становила 262 канадських долари у 1995 році, і ці збори покривали приблизно половину витрат на програму. Згідно з розрахунками соціальна норма прибутку канадського ІАР становить від 36 до 70 % [9].

Програма допомоги винахідникам ВОІВ (Inventor Assistance Program (IAP) [10] сприяє винахідникам та малим підприємствам з обмеженими ресурсами перетворювати свої інновації на комерційні активи. ІАР поєднує обраних бенефіціарів з добровільним патентним повіреним або агентом, щоб безкоштовно допомогти їм зорієнтуватися у патентній системі. Програма отримує вигоду від глобальної мережі добровольців, які надають послуги зі складання патентів та судового переслідування на безоплатній основі бенефіціарам у своїй країні та в обраних юрисдикціях. Країни-учасниці ІАР — Чилі, Колумбія, Еквадор, Кенія, Марокко, Перу, Філіппіни, Сінгапур, ПАР. ВОІВ розробила спеціальний онлайн-курс, щоб допомогти винахідникам-початківцям дізнатися про ключові аспекти патентів і процес патентування, а також про ІАР. Курс є безкоштовним і загальнодоступним. Завершення курсу є обов'язковою умовою для доступу до ІАР у багатьох країнах-учасницях.

Як спонсор ІАР компанія Amplified надає бенефіціарам цієї програми доступ до своєї платформи патентного пошуку на основі штучного інтелекту (ШІ). Спонсорство допоможе бенефіціарам ІАР визначити, що робить їхній винахід особливим, та співпрацювати з волонтерами програми для створення більш надійних патентних заявок. Amplified розробляє ШІ, щоб зробити патенти та технічні документи більш доступними. Патентна платформа на сьогодні використовується винахідниками та фахівцями в галузі ІВ у корпораціях, дослідницьких університетах, патентних відомствах та юридичних фірмах у галузі ІВ у 13 країнах [11]. Низка країн уже додала цей тип пошуку до складу Національної відбіркової ради, включаючи Південну Африку. За оцінкою представників Комісії з компанії та ІВ (СІРС), використання платформи Amplified скоротило час пошуку удвічі. Спонсорство між Amplified та ІАР є важливим кроком на шляху до забезпечення майбутнього, заснованого на інноваціях.

Державне підприємство «Український інститут інтелектуальної власності» (Укрпатент) спільно з Міністерством економіки України у співпраці з ВОІВ 27 вересня 2021 року провело захід, присвячений Дню винахідника і раціоналізатора України. Його ключовою темою стала презентація програми сприяння винахідникам Inventor Assistance Program (IAP), розробленої з ініціативи ВОІВ у співпраці зі Світовим економічним форумом [12]. Це перша глобальна програма, що має на меті підбір патентних повірених для винахідників і малих підприємств з обмеженими фінансовими можливостями в країнах, що розвиваються. Ці фахівці надають безоплатну правову допомогу з отримання винахідниками патентної охорони. Подати заявку на участь у програмі можуть як патентні повірені, так і винахідники. Керівник проектів Управління країн з перехідною та розвинутою економікою ВОІВ Олександр Шевченко звернув увагу, що попри складні економічні умови у світі винахідники продовжують нарощувати обсяг патентних заявок РСТ, подавши у 2020 році їх рекордну кількість, та наголосив на прогресі у взаємодії України з ВОІВ у зазначеній сфері. Програма ІАР, за його словами, має на меті розширити цю взаємодію, надавши допомогу індивідуальним винахідникам. Він зазначив, що Україна стане однією з перших європейських держав, у якій ця програма буде запроваджена та працюватиме на користь винахідників. На жаль, захід провели і забули. Новому керівництву УКРНОІВІ необхідно продовжити реалізацію цього проекту в Україні. Тим більше, що у стратегічних цілях зазначено: відновлення ролі ІР офісу в активізації винахідницької діяльності, створенні та використанні об'єктів ІР [13].

Європейська програма pro bono EUIPO [14]. Нова програма EUIPO pro bono була представлена 10 грудня 2020 року на віртуальній зустрічі FICPI та EUIPO. Вона є частиною програми «Ідеї для бізнесу», яка фінансується за рахунок схеми грантів ЄС у розмірі 20 млн євро і була створена, щоб допомогти європейським МСП отримати

доступ до своїх прав ІВ. У рамках цієї програми МСП ЄС можуть подати заявку на ваучери на 50 % знижки на збори за реєстрацію товарного знака та дизайну, на 75 % знижки на послугу попередньої діагностики ІВ, доступну в низці національних та регіональних патентних відомств, а також на безкоштовну персоналізовану підтримку інтелектуальної власності. МСП, розташовані в ЄС, із менш ніж 250 співробітниками та річним оборотом менше 50 млн євро, можуть подати заявку на цю роботу pro bono. Вона не обмежується конкретною галуззю ІВ, а охоплює практично всі аспекти та послуги ІВ, зокрема допомогу в поданні заявок на патенти, товарні знаки, заявки на промислові зразки, авторське право, сорти рослин, географічні зазначення, комерційну таємницю та доменні імена, а також ліцензування, правозастосування, франчайзинг, технічну передачу прав ІВ чи будь-які інші питання та спори в галузі ІВ. МСП ЄС робить запит, заповнивши онлайн-форму заявки на безоплатній основі. Потім EUIPO надсилає е-поштою «список постачальників послуг pro bono, які відповідають критеріям», поданим у запиті. Після того як робота pro bono буде виконана, EUIPO може надати запит МСП щодо відгуку про надану послугу (однак не про її результати). Програми pro bono можуть мати свої переваги у забезпеченні належного доступу до судової системи та системи ІВ для тих, хто не може собі цього дозволити. Оскільки такі клієнти pro bono через їх власне фінансове становище критично залежать від відповідних консультацій, національні системи pro bono зазвичай захищають таких клієнтів суворими професійними зобов'язаннями та спостереженням за патентним повіреним, який виконує роботу таких клієнтів. Професійне спостереження зазвичай здійснюється національними професійними палатами/інститутами та національними патентними відомствами. Водночас згідно з програмою EUIPO pro bono схоже, що EUIPO не перевіряє (наприклад, з національними професійними палатами/інститутами), чи має особа, яка пропонує роботу pro bono, компетенцію/право пропонувати такі послуги відповідно до національного законодавства. Попри те що EUIPO не несе відповідальності за пропозицію цієї роботи pro bono та інтерпретує цю програму пропозиції pro bono не як рекламу юридичних послуг, це може бути оцінено по-різному відповідно до національного законодавства ЄС. Оскільки неналежні юридичні консультації з питань ІВ можуть призвести до значних збитків, EUIPO може зіткнутися з проблемами відповідальності у разі виникнення збитків у рамках програми pro bono, наприклад, гарантуючи, що всі особи, які пропонують роботу pro bono, мають достатні професійні навички для виконання запитаної роботи. Це питання потенційної відповідальності було розглянуто під час віртуальної зустрічі FICPI/EUIPO. Беручи до уваги, що будь-яка особа, яка пропонує послуги у «списку співробітників pro bono», може бути притягнута до відповідальності відповідно до професійних вимог, якщо він/вона є членом національних професійних організацій (палати, інституту тощо), та бути піддана дисциплінарним заходам (більшість цих національних професійних органів також вимагають підтвердження належного страхування професійної відповідальності), особи, які не є членами таких професійних організацій, не підлягають такому професійному/дисциплінарному контролю (і, як правило, не підлягають адекватним схемам страхування професійної відповідальності), проте становлять неприйнятний ризик заподіяння шкоди замовнику роботи pro bono і — побічно — EUIPO. Один з варіантів полягає в тому, щоб EUIPO регулярно запитувала у відповідального національного представницького органу консультантів з питань ІВ, перш ніж особа, яка пропонує роботу на громадських засадах, буде включена у «список співробітників pro bono» EUIPO, чи дійсно ця особа має право надавати відповідні консультації (з урахуванням вимог національного законодавства щодо запиту pro bono). Безкоштовні персоналізовані консультації з питань ІВ відкриті для всіх юридичних осіб, на яких поширюються Угоди на рівноправній основі. Сюди входять усі МСП, зареєстровані в ЄС. МСП, зареєстровані в Ісландії, Норвегії та Ліхтенштейні, мають повний доступ до єдиного ринку на основі Угоди про Європейський економічний простір (ЄЕП)

і, отже, мають рівний доступ до цієї ініціативи. Оскільки Велика Британія більше не є державою-членом ЄС, громадяни, які тут мешкають, або МСП, що базуються у Великій Британії, не можуть подавати заявки [14].

Потреба впровадження патентної програми pro bono в Україні. Війна спричинила сплеск технічної творчості креативної частини українського суспільства, у результаті чого створено велику кількість технічних рішень, спрямованих на вдосконалення зразків озброєнь та військової техніки, засобів захисту цивільного населення тощо. При цьому здебільшого такі творці навіть не намагаються отримати правову охорону на створені ними об'єкти з таких причин: 1) більшість із них не володіє достатніми знаннями у сфері права ІВ для належного оформлення матеріалів заявки; 2) витрати, пов'язані із залученням патентного повіреного та з процедурою подання заявки, перевищують поточні фінансові можливості заявника; 3) значна частина авторів є військовослужбовцями і, відповідно, не має часу та фізичних можливостей для здійснення процедур з набуття прав ІВ. Зрозуміло, що за таких умов існування можливостей, які надаються програмами типу pro bono, є найбільш прийнятним рішенням для більшості творців, малих підприємницьких структур, науковців тощо. Це також відповідає завданням та цілям, які ставляться і перед УКРНОІВІ, оскільки забезпечує безпосередню участь відомства в становленні інноваційної діяльності та формуванні інноваційної політики держави. У такому разі виглядає доцільним створення у структурі УКРНОІВІ відповідних підрозділів, які опікувалися б саме питаннями реалізації програм підтримки винахідницької (творчої) діяльності, а також залучення до них патентних повірених на погоджених умовах.

Висновки. Безумовно, зарубіжний досвід надання безоплатної юридичної допомоги pro bono винахідникам та інноваторам у сфері ІВ, зокрема програма Patent Pro Bono, украї необхідний і має бути запроваджений в Україні. Особливої актуальності це питання набуває у зв'язку з повномасштабною агресією російської федерації проти України та запровадженням воєнного стану, а також з необхідністю розроблення стратегії повоенного відновлення України. Необхідно внести відповідні зміни (стимулюючі норми) до патентного законодавства, підзаконних актів, створити загальнонаціональну мережу незалежно керованих програм Pro Bono — Патентну програму Pro Bono, координовану УКРНОІВІ, координаційну раду, здійснити переклад українською спеціального онлайнкурсу для винахідників, розробленого ВОІВ, довідників з найкращих практик [15; 16]. Використати досвід і можливості ВОІВ — презентованої в Україні Програми сприяння винахідникам. Для цього потрібна підтримка з боку державних інституцій: Міністерства економіки України, Українського національного офісу інтелектуальної власності та інновацій (УКРНОІВІ), Міністерства освіти і науки України, НАН України, Міністерства юстиції України, а з боку громадських організацій: Товариства винахідників і раціоналізаторів України, Всеукраїнської асоціації представників у справах інтелектуальної власності (патентних повірених) України, Національної асоціації патентних повірених України, Національної асоціації адвокатів України, Українського союзу промисловців і підприємців, Торгово-промислової палати України, Українського національного комітету Міжнародної Торгової Палати (ICCUkraine), Європейської Бізнес Асоціації.

Перелік використаних джерел

1. Андрущук Г. О., Работягова Л. І. Реформа патентної системи США: аналіз змін. *Наука, технології, інновації*. 2017. № 3. С. 61–69, № 4. С. 71–80.
2. Патенти в США: процедура, терміни і вартість. URL: <https://craneip.com/uk/patenti-v-ssha-procedura-termini-i-vartist/> (дата звернення: 23.05.2023).
3. What Is A Patent Lawyer And Do You Need One? URL: <https://www.magoda.com/business/what-is-a-patentlawyer-and-do-you-need-one/> (дата звернення: 23.05.2023).

-
4. LegalCORPS Inventor Assistance Program. URL: <https://legalcorps.org/inventors/inventors-2> (дата звернення: 23.05.2023).
 5. Record number of law firms boost participation in innovation economy among under-resourced inventors and small businesses. URL: <https://www.uspto.gov/about-us/news-updates/record-number-law-firms-boost-participation-innovation-economy-among-under> (дата звернення: 23.05.2023).
 6. Supporting USPTO Pro Bono Programs. URL: <https://www.foley.com/en/insights/publications/2022/05/supporting-uspto-pro-bono-programs> (дата звернення: 23.05.2023).
 7. Андрощук Г. Кому потрібна винахідницька діяльність в Україні? URL: <https://jur-gazeta.com/publications/practice/zahist-intelektualnoyi-vlasnosti-avtorske-pravo/komu-potribna-vinahidnicka-diyalnist-v-ukrayini.html> (дата звернення: 23.05.2023).
 8. Study of the Patent Pro Bono Programs; Notice of Public Listening Sessions and Request for Comments. URL: <https://www.federalregister.gov/documents/2023/04/12/2023-07699/study-of-the-patent-pro-bono-programs-notice-of-public-listening-sessions-and-request-for-comments> (дата звернення: 23.05.2023).
 9. Astebro T., Bernhardt I. The Social Rate of Return to Canada's Inventor's Assistance Program. URL: <https://shs.hal.science/hal-00480038/> (дата звернення: 23.05.2023).
 10. Inventor Assistance Program. URL: <https://www.wipo.int/iap/en/> (дата звернення: 23.05.2023).
 11. The Inventor Assistance Program (IAP) from WIPO gets Amplified. URL: <https://www.ml4patents.com/blog-posts/the-inventor-assistance-program-iap-from-wipo-gets-amplified> (дата звернення: 23.05.2023).
 12. Проведено захід до Дня винахідника і раціоналізатора за участю ВОІВ, Мінекономіки та Укрпатенту. URL: <https://ukrpatent.org/uk/news/main/zakhid-vir-27092021> (дата звернення: 23.05.2023).
 13. Стратегічні цілі УКРХОІВІ. URL: https://ukrpatent.org/atachs/UA-Strategic_Plan_IP_office-final.pdf (дата звернення: 23.05.2023).
 14. Free personalised intellectual property support. URL: <https://euipo.europa.eu/ohimportal/en/online-services/ip-support> (дата звернення: 23.05.2023).
 15. A. Salmela, M. Privratsky. Patent Law Pro Bono: A Best Practices Handbook. Cybaris®. 2013. Vol. 4. Iss. 1. URL: <https://open.mitchellhamline.edu/cybaris/vol4/iss1/1> (дата звернення: 23.05.2023).
 16. Pro bono handbook: a guide to establish a pro bono program at your law firm. URL: <https://www.ibanet.org/MediaHandler?id=F44B1B30-229A-420F-93D6-F3A3CC321FAC> (дата звернення: 23.05.2023).

Gennadiy Androshchuk

Ph.D. (Economics), Associate Professor, Chief Researcher of the Department of industrial property and commercialization of intellectual property objects of the Intellectual Property Scientific Research Institute of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine

Oleksandr Doroshenko

Ph.D. (Law), judicial expert, director of the Intellectual Property Scientific Research Institute of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine

Pro bono patent program: foreign experience for Ukraine. The foreign practice of providing free legal assistance in the field of intellectual property (IP), in particular patent law, in the USA, the EU, and the WIPO Inventors Assistance Program was stud-

ied. The economic and legal aspects of the organization of activities under the Patent Pro Bono program, its effectiveness, were considered, and recommendations were made for the introduction of this experience into the IP law system of Ukraine. The Patent Pro Bono Program is a nationwide network of independent regional programs coordinated by the US Patent and Trademark Office that pairs volunteer practitioners with inventors to secure patent protection. Together they cover the entire country. As part of the Patent Pro Bono program, more than 3,800 inventors have found a patent specialist. Since 2015, these lawyers have filed nearly 2,000 patent applications on behalf of their clients on a pro bono basis. The WIPO Inventors Assistance Program helps inventors and small businesses with limited resources turn their innovations into commercial assets. EUIPO's European pro bono program covers virtually all aspects and services of intellectual property, including assistance with applications for patents, trademarks, industrial designs, copyright, plant varieties, geographical indications, trade secrets and domain names, as well as licensing, enforcement, franchising, technical transfer of IP rights. It is necessary to create a nationwide network of independently managed Pro Bono programs - Patent Pro Bono Program, which is coordinated by the Ukrainian National Office of Intellectual Property and Innovation, a coordinating council, translate a special online course for inventors developed by WIPO, best practice guides, use the experience and opportunities of the Assistance Program WIPO inventors. This issue is particularly relevant in connection with the full-scale aggression of the Russian Federation against Ukraine and the introduction of martial law, as well as the need to develop a strategy for Ukraine's post-war recovery. The war led to a burst of technical creativity of the creative part of Ukrainian society, as a result of which a large number of technical solutions were created aimed at improving samples of weapons and military equipment, means of protecting the civilian population, etc.

Keywords: intellectual property, inventor, patent, pro bono assistance, patent attorney

Подано / Submitted: 18.07.2023

Доопрацьовано / Revised: 28.07.2023

Прийнято до публікації / Accepted: 03.08.2023